

Конотоп Олена Сергіївна

*доцент, канд. пед. наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка, Чернігів, Україна*

НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ДОКУМЕНТАХ РАДИ ЄВРОПИ З МОВНОЇ ОСВІТИ

***Ключові слова:** навчально-стратегічна компетентність, формування іншомовної комунікативної компетентності, стратегії, Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти*

***Keywords:** strategic competence, formation of foreign language communicative competence, strategies, Common European Framework of Reference for Languages*

На сьогодні в Україні відбувається глобальне реформування освітньої системи усіх її ланок, що зумовлено не лише об'єктивними вимогами часу, а й станом самої системи освіти. Інтеграція вітчизняної освіти в світовий, зокрема європейський, освітній простір, необхідність забезпечення конкурентоспроможності освіти в сучасному інформаційному суспільстві, переорієнтація освітнього процесу на розвиток особистості вимагають її суттєвої модернізації, а для цього важливим є вивчення документів Ради Європи з мовної політики і освіти і приведення вітчизняних стандартів освіти у відповідність до європейських вимог.

У документах Ради Європи з мовної політики і освіти, які розміщені на сайті <https://www.coe.int/web/education> навчально-стратегічна (НСтК) компетентність визначається пріоритетним напрямком освіти. У двох ключових документах Ради Європи — Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (ЗЄР) (2003) та Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors (CEFR) (2018) для позначення НСтК використовується англomовний термін «strategic competence».

Автори CEFR (2018) відходять від теорії комунікативної компетентності Н.Хомського, де традиційно для прикладної лінгвістики існував поділ на «компетентність» (внутрішнє та приховане) і «мовленнєву діяльність» (видима), коли володіння мовою є відображенням внутрішньої компетентності особистості, отриманим під час певної діяльності. На противагу цьому, у CEFR (2018) володіння мовою розглядається як здатність здійснювати комунікацію, спираючись на загальні та комунікативні компетентності (мовленнєві, соціолінгвістичні та прагматичні) активуючи відповідні комунікативні стратегії [3; с. 32].

Науковці ЗЄР (2018) відходять не лише від ідеї прикладної лінгвістики, але й від прикладної психології та соціально-політичних підходів. Визнаючи важливість впливу на ЗЄР різних концепцій комунікативної компетентності 1980-х років і їх поділу на чотири основні аспекти: стратегічна компетентність; мовна компетентність; прагматична компетентність і соціокультурна (включаючи соціолінгвістичну) компетентність, автори CEFR зазначають, що, оскільки стратегічна компетентність розглядається стосовно діяльності, то CEFR представляє дескрипторні шкали лише для оцінювання лінгвістичної, прагматичної та соціолінгвістичної компетентності, адже

НСтК дуже тісно і завжди переплітається з цими компетентностями, вона не є окремим компонентом і не може бути відокремлена від інших компетентностей [3; с. 130].

Отже, щоб виконувати комунікативні завдання, користувачі повинні брати участь у комунікативних мовленнєвих видах діяльності та оперувати комунікативними стратегіями. Відповідно до ЗЄР (2003) стратегія є певним чином організована, цілеспрямована та керована лінія поведінки, обрана індивідом для виконання завдання, яке він/вона ставить собі сам/сама, або з яким він/вона стикається [1; с. 25], а стратегії — це мовленнєві засоби, які користувач мовою застосовує для мобілізації та балансу своїх ресурсів, активізації вмінь та навичок, для того щоб задовольнити комунікативні потреби у певному контексті та успішно виконати поставлене завдання у найбільш зрозумілій або найбільш економній можливий спосіб залежно від його/її конкретної мети. Однак автори ЗЄР (2003) наголошують, що комунікативні стратегії не повинні розглядатись просто як моделі "неспроможності", як спосіб викрутитись в умовах мовленнєвого дефіциту або перешкоди спілкуванню. Носії мови регулярно використовують комунікативні стратегії усіх видів, коли стратегія відповідає комунікативним запитам, зверненням до них [1; с. 57]. Комунікативні стратегії є певним зв'язуючим звеном між мовною комунікативною компетентністю та комунікативними мовними завданнями [3; с. 33].

Автори ЗЄР (2003) та CEFR (2018) класифікують стратегії на загальні стратегії (англомовний термін «general strategies») та комунікативні стратегії (англомовний термін «communicative language strategies») [1, 3]. У залежності від мовленнєвої діяльності комунікативні стратегії розподіляються на стратегії рецепції («receptive strategies»), стратегії репродукції («receptive strategies»), стратегії інтеракції («interactive strategies») та стратегії медіації («mediation strategies») [3; с. 30].

Тобто, зараз, формуючи іншомовну комунікативну компетентність, перед учителем/викладачем стоїть завдання допомогти учням/студентам оволодіти певними комунікативними стратегіями, які б дозволили їм успішно здійснювати різні види комунікативної мовленнєвої діяльності: сприймання (рецептивні стратегії), продукування (продуктивні стратегії), інтеракцію (інтерактивні стратегії), медіацію (посередницькі стратегії).

Спілкування та навчання проходять через реалізацію завдань, які не є суто мовленнєвими, навіть коли вони передбачають функціонування певних видів мовлення та використання комунікативної компетенції людини. Оскільки ці завдання не бувають ні звичними, ні автоматизованими, вони вимагають застосування певних стратегій з боку того, хто навчається і спілкується [с. 33]. Відповідно до ЗЄР (2003) застосування комунікативних стратегій може розглядатись як реалізація когнітивних принципів Планування, Виконання, Контролю та Корекції у різних видах комунікативної діяльності: Сприйняття, Взаємодії, Продукції та Посередництва.

Автори CEFR (2018) пропонують наступні шкали дескрипторів комунікативних мовленнєвих стратегій, але дескрипторні шкали були розроблені не для всіх категорій: категорії, наведені у таблиці курсивом, були сформульовані, але не отримали дескрипторів [3; с. 33] (переклад наш).

Отже, вивчення і аналіз ключових документів Ради Європи з мовної політики ЗЄР (2003) та CEFR (2018) засвідчив актуальність і важливість формування НСтК у учнів/студентів під час формування іншомовної комунікативної компетентності. Порівняння ЗЄР (2003) та CEFR (2018) показало значну трансформацію у трактуванні понять «стратегія», деталізацію вже існуючих дескрипторів та появу у CEFR (2018) нових дескрипторів щодо оцінювання НСтК. На особливу увагу заслуговує той факт,

що автори CEFR (2018) відмічають, що будь-яка комунікативна мовленнєва діяльність тісно пов'язана з реалізацією відповідних комунікативних стратегій, а будь-яка іншомовна комунікативна компетентність базується на певних стратегіях. Саме тому НСтК є вкрай важливою для формування іншомовної комунікативної компетентності.

Таблиця 1

*Шкали дескрипторів комунікативних мовленнєвих стратегій у
Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти (2018)*

	РЕЦЕПЦІЯ	ПРОДУКЦІЯ	ІНТЕРАКЦІЯ	МЕДІАЦІЯ
Планування	<i>Конструювання</i>	Планування	Немає даних	
Виконання	Припущення і висновки	Компенсація	Вступ до розмови Співпраця	Активізація існуючих знань Адаптація мови Поділ складної інформації Розширення тексту Упорядкування тексту
Контроль та Корекція	<i>Контроль</i>	Контроль і самоконтроль	Запит роз'яснення <i>Комунікативний контроль</i>	

ЗЄР / CEFR забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, іспитів, підручників тощо у Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчитися ті, хто оволодіває мовою, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання і вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно. Також ЗЄР / CEFR мають на меті подолати бар'єри у спілкуванні між фахівцями в галузі викладання сучасних мов, які представляють різні освітні системи Європи, створюючи спільну основу для точного опису цілей, змісту і методів навчання, посилюють прозорість курсів, планів та кваліфікацій і сприяють міжнародній співпраці в галузі викладання сучасних мов.

Входження вітчизняної вищої освіти у світовий та європейський простір, перехід до інформаційного суспільства, вимагають від учнів/студентів сформованості умінь працювати в умовах постійного потоку наукової інформації, здатності до самостійної роботи, самонавчання, самоконтролю та об'єктивної самооцінки власної навчальної діяльності, рефлексії. У сучасних вимогах до мовної підготовки учнів/студентів зростає роль умінь здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати різні способи пізнавальної і творчої діяльності. Отже, актуальним є питання пошуку ефективних шляхів навчання учнів/студентів використовувати ефективні стратегії у навчальному процесі, тобто формування НСтК у процесі вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003.-273с.
2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors, 2018. – 235 p.
3. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax / N. Chomsky. – Cambridge, MA: M.I.T. Press, 1965. – 271 p.